

ninek és túlinak azok a határai, amelyeknek megteremtésében *részt vesznek*. Csak néha-néha fárad el, tűnik erőltetettnek képnak és gondolatiságnak ez az egymásrautaltsága, szimbiózisa, de olyannyira nem számottevők az ilyen döccenő sorok, szókapcsolatok, mondatok („A kérdés után mégis erősebben lángol a hamu” – *Élni a képben*; „amíg a létre kívánt / moccanatlan derűpont a belső térbe olvad” – *Június*), hogy leszögezhetjük, Karácsonyi versnyelve sikeresen küzd meg azért, hogy a türelmes és elmélkedésre hajlandó olvasó a kevesek kiváltságának érezze: borzongva ugyan, de olyan peremvidéken járt, ami a mulandóság gyötrelmét a Széppel köti össze, megerősítve abban a hitében, hogy van fény a szó falán túl.

Nagy Zalán

TÁRSADALMI TAGSÁGDÍJ

MÁRCUJUI-RÁCZ DÓRA: *MÁR MINDEN NŐ HAZAMENT.*
ERDÉLYI HÍRADÓ KIADÓ – FIATAL ÍRÓK SZÖVETSÉGE, 2020.

A 2008-as gazdasági válság és a 21. századi digitális forradalom hatására a 2010-es évektől újabb feminista mozgalmak alakultak ki. A feminizmus negyedik hullámának nevezett szervezkedés baloldali rendszerkritikával lép fel a nők elnyomása ellen. Két fő célja a fizikai és az anyagi biztonság megteremtése (pl. Isztambuli egyezmény törvénybe iktatása). Utóbbihoz a kapitalizmus bírálataival viszonyul, a neoliberális gazdasági rendszer kizsákmányoló működésére hívja fel a figyelmet. Olyan politikai programot követel, melynek lényeges pontjai a piac korlátozása, a hitelelengedés, a munkaidő csökkentése, a tőzsde felülvizsgálata, egy újfajta adórendszer bevezetése stb. A negyedik hullám egyik fontos terepe az online tér, a szociális médián számos közösségi szervezkedés és kommunikáció figyelhető meg, központba helyezve olyan problémákat, mint a nemi erőszak, az utcai zaklatás, az ál-doathibáztatás, a szexizmus.

Ennek a társadalmi kontextusnak a leképeződése első látásra Mărcuțiu-Rácz Dóra első verseskötete, azonban a fent említett ideológia érvényesítése helyett a mindennapi tapasztalatok felől alakítja ki nézeteit. A versek nem feminista versek, nem a mozgalmon belül helyezkednek el, inkább párhuzamosan haladnak az áramlattal egy átlagos nő gyakorlati síkján. A *már minden nő hazament* a Fiatal Írók Szövetsége és az Erdélyi Híradó közös gondozásában jelent meg a *hervay könyvek* második darabjaként. A 2020 őszen indult könyvsorozat első darabja egy erdélyi metamodern költészeti antológia, a sorozat szerkesztői André Ferenc és Horváth Benji. Az antológia szerzői között szintén helyet kap Mărcuțiu-Rácz Dóra, így kézenfekvő és érdemes új kötetében a metamodernizmusnak nevezett érzelmi struktúra jellemzői mentén is tájékozódni.

A *már minden nő hazament*, akárcsak a fent említett negyedik hullám, két gondolkodási sémát kapcsol össze: egy identitáspolitikait és egy gazdaságpolitikait. A kötetnek tehát két fő témája van: a női nem és a szegénység. Mindkettő hátrányos helyzetből indul ki, és elnyomást tapasztal, előbbi a zaklatás, szexuális erőszak problémáit boncolgatja. Az *egy rossz hírű park utcáin* című vers az elnyomás elleni „védekezési mechanizmusokat” sorolja fel: „ne keressek fényfoltokat a betonon, biztonsági öröket”; „ne azért igyak vizet, hogy utána könnyebben tudjak kiabálni”; „ne töröljem le a rúzsom, ha nem kell, azért járjak futócipőben, mert kényelmes”. A hétköznapi dolgok átértelmeződnek az erőszaktól való félelem kontextusában, ahogy ezt legjobban a vers zárata szemlélteti: „azért hívjam fel anyámat, mert valóban hiányzott a hangja, ne azért, mert szégyeltem bevallani magunknak, hogy még mindig félek a sötétben”. A kötet tele van hasonlóan automatikus, gép-szerű mozdulatokkal, gesztusokkal. Ezek az ösztönökre emlékeztető, cselekvésre készítő erők bizonyítékul szolgálnak arra, hogy valódi problémákról és alárendeltségről van szó. Így a versek helyenként tanulmányokhoz, esszékhöz hasonlóan működnek egy önmegfigyelési rendszerben. Az explicit versnyelv és pontos mondatszerkesztés is ehhez járul hozzá, ugyanakkor a fájdalmak, traumák nem válnak érvekké, statisztikákká, a szöveget végigkíséri egyfajta természetes érzékenység. A versek univerzalitásra törekkenek, hangjai (és persze témái) a tömegeket megszólító slam poetry-t juttatják az olvasó eszébe. Maga a szerző is arról nyilatkozott egy interjúban, hogy „a felolvasásokon slam poetry-szerű” hatásai vannak a szövegeknek. Ez magyarázható a metamodernizmusban új erőre kapott vallomásos, őszinte, hiteles megszólalásmóddal, amely jelen esetben is fokozottan személyes, de mégis közösségeket megszólító.

Fontos leszögezni, hogy az említett áldozatiság nem fordul önsajnálatba, ennek egyik oka a képek árnyalása. A *nem megoldás* című versben egy moldvai lány eltörte az öt tapogató férfi állkapcsát („az agresszió nem megoldás”), a *location service* egy olyan férfi elutasításáról számol be, akinek talán „csak tejporra lett volna szüksége”. A másik (és fontosabb) ok pedig a teljes kötetben végigvonuló társadalmi felelősségtudat, a kötet mottója ezt az alaphelyzetet teremti meg. A metamodernizmusban már megszokott eljárás kiemelni a popkultúrából egy idézetet, és azt mottóvá avatni, jelen esetben a grandson nevű zenész egyik sora tölti be ezt a szerepet: „what’s your alibi?” A versekben kulcsszavakká válnak az alibihez hasonló fogalmak, mint például az ürügy, mentség, kifogás. Az olvasó úgy érzi magát, mint amikor régen a tanító néni sorra kérdezte az osztályt, hogy te és te miért nem készültél mára a leckéből, senkinek nincs épkezláb magyarázata, mindenki kínosan érzi magát, viszont pontosan ez a közösségi szégyenérzet az, ami reményt ad, hogy a jövő órára mindenki tanulni fog. A versek tehát az elkeseredettség ellenére hisznek egyfajta fejlődésben, előremozdulásban. Ez a hit egyaránt jelen van a másik főtémánál, amely a szegénységről közvetít benyomásokat. Ennek problémáit leginkább a fogyasztói társadalom számlájára rója fel, melynek tagjaként a versbeszélő többes szám első személyben szólal meg: „a statisztikák szerint túltermelünk: 1,6 tonna ennivaló végzi a kukában évente” (*túltermelés*). Az egyén és a társadalom között azonban megfigyelhető egy különbség: előbbi folyamatosan felelősséget próbál vállalni, valamint szégyent, büntudatot érez. A *nagytakarítás* című versben a gyerekkor az erre vonatkozó empátia eltörlésének a terepe, ahol a felnőttek, a „kifejlett” polgárok magyarázkodni kezdenek egy halálra fagyott kóbor macska láttán. A macska egy hajléktalan metaforájává válik. A kötetben a macskák és kutyák lépten-nyomon felbukkannak, azok jelentős és kevésbé jelentős szerepei az otthoni, hétköznapi környezetet idézik meg, hangsúlyozva a versbeszélő társadalmi tagságát.

A két főtéma (identitás és gazdaság) sokszor összefonódik egymással. A *copie după buletin* az anyagilag hátrányos helyzetű nőkhöz viszonyul: „de majd egyszer megkeresem én is az összes olyan lányt (...) akik olyan helyen laknak ahová nem jár ki vonat ahol félnek aszfaltot kenni az útra”. Az *amikor el akartam adni* egy egyszerűnek tűnő üzlet nehézségeit mutatja be a férfi fölérendeltségében: „miért reszketek, amikor most kerestem száz lejt a régi telefonomon.” Persze más témák is megjelennek, mint például a család (*katonadolog*), a járványhelyzet (*the unexpected joy of missing out*), a párkapcsolat (*lakáskereső*). Viszont ezek a(z al)témák leginkább az említett

identitás- és/vagy gazdaságtémához kapcsolódnak, sokszor azok kontextusában értelmeződnek. Így bontakozik ki akár a *nu cunosc*, ahol a női nem, a felnövés és a család metszéspontjában válik főszereplővé a nagymama.

Mărcuțiu-Răcz Dóra költészete nem politikai költészet, hanem a fülszöveg pontos definíciója szerint: „vérbeli szociólíra”. Ez a kettősség szervezi a teljes kötetet, versnyelvben és témában egyszerre személyes és közösségi, ösztönös és tudatos. Bár az identitás- és gazdaságpolitika problémáit tematizálja, elhatárolódik a közéleti diskurzusoktól, ahogy ezt a kötet záróverse ki is jelenti: „nem vagy feminista, épp ezt szeretik benned, mégis úgy vitatkozol, mintha az lennél”. Mărcuțiu-Răcz Dóra verseskötete nem elméleten alapszik, épp a gyakorlatiassága a vonzó, mégis úgy képes gondolkodni, hogy a tapasztalatokhoz tétet rendel egy olajozottan működő eszmerendszerben.